

קיום ימי הפורים - גני איילון

שיעורי הלכה

שנמסרו בבית הכנסת "המרכזי"

בדיני קביעות יום הפורים וניהוגם

ב- "גני איילון"

אדר תשפ"א

יעקב לנדו

בית הכנסת המרכזי רחוב הרב אלישיב 5

שיעור (א) ליל ו' ער"ח אדר תשפ"א

א. ניהוג יום הפורים בערים המסופקות

כרך (עיר) שהוא ספק אם הוקף בימי יהושע בן נון אם לאו, קורין בי"ד ובט"ו, ולא יברך כי אם בי"ד שהוא זמן קריאה לכל. ונוהגין שמחה (סעודת פורים) ומתנות לאביונים בשניהם (שו"ע ומשנ"ב סי' תרפ"ח ס"ד). ואומרים על הנסים בתפילה בשני ימים, ואין זה הפסק כיון שאומרים מספק (משנ"ב תרצ"ג ס"ק ו).

ב. ניהוג יום הפורים בעיר לוד

דין עיר לוד, נתפרש בגמרא (מגילה ד.) אמר ריב"ל¹ לוד מוקף חומה מימות יהושע בן נון. אלא שידוע שישוב ארץ ישראל היה חרב שנים רבות, ומשכך אין לנו מסורת על כך שלוד שאנו קוראים לוד היא העיר לוד של זמן הגמרא.

והנה בשו"ת יד נתן (ח"ב סי' ט) הרחיב רבה הנערץ של לוד זצ"ל בהוכחות חזקות שלוד העתיקה הקיימת היום היא העיר לוד של זמן הגמרא, ומכל מקום למעשה דעת הגר"ש אלישיב (הובא שם) ושאר זקני ההוראה זצ"ל שכיון שאין לנו מסורת מדור מדור מכלל ספק לא יצא, שהקבלה והמעשה עמודים גדולים בהוראה (רמב"ם שמיטה ויובל פ"י ה"ח) **ודין העיר לוד ככל דין ערים המסופקות שקוראים בי"ד בברכה ובט"ו בלי ברכה.**

יש להוסיף שדין זה של ערים המסופקות אינו מכח הכללים הרגילים של ספקות דרבנן, אלא תקנת חכמים מיוחדת, והיא מכלל התקנה שפרוז קורא בי"ד ומוקף בט"ו, שתקנו שספק קורא בי"ד בברכה ובט"ו בלי ברכה, וכמו שנתבאר בחזו"א (או"ח סי' קנ"ג ס"ק ב).

ועלינו לברר את קביעת יום הפורים בגני איילון, וזה החיל.

ג. דין עיר בדיני התורה

כשם שיש דינים והלכות בתורה ב'בית', כמו מזוזה, חנוכה, עירובי חצירות, וכיו"ב, כך יש דינים והלכות בתורה ב'עיר', כמו, עגלה ערופה, תחום שבת שמודדים מקצה העיר, מנהגות וגזירות שחלים על בני העיר, קביעות יום הפורים שתלוי אם העיר פרוזה או מוקפת.

ד. ג' דרגות בשם 'עיר'

מצינו ג' דרגות בשם עיר, א. העיר עצמה, ב. עיבור העיר (תוספת לעיר, כמו חודש העיבור, ואשה מעוברת), ג. תחום העיר, ויש לברר בכל אחד מאותם דינים הנתלים בשם עיר, מהו דין עיבורה ותחומה.

גדר עיר, מתבאר בד' תוספות עירובין (נז.). שהוא או כמה בתים הסמוכים זה לזה בתוך ע' אמה, או בתים שחומה מקפת אותם. אבל אם יש הפסק בין הבתים של ע' אמה ואין חומה, לא נוצר שם עיר על בתים אלו, וכן ממקום שיש בעיר הפסק של ע' אמה מסתיים העיר על פי דין התורה.

עיבור העיר, כולל גם בתים שטרם באו לדור שם, או אפילו שלא נסתיימה בנייתם, ובלבד שיהיו סמוכים לבתי העיר בשיעור ע' אמה (ע"פ חזו"א או"ח קי"א ס"ק כ ד"ה בתים, וחזו"א נגעים ט"ו ס"ק ז). **תחום העיר** - היינו כל הנמצא בתוך אלפיים אמה (מיל) לעיר.

¹ מושבו של ריב"ל היה בלוד, כמבואר בב"ר סוף פצ"ד, ובכ"ד.

ה. עיר המוקפת ותחומה

בתקנת קביעות יום הפורים חכמים תלו את יום הקביעות לפי גדרי עיר, והיינו עיר שמוקפת חומה קוראים בט"ו, וזה כולל את העיר, ועיבורה. ועוד חידשו חכמים שאף סמוך לעיר המוקפת חומה דינה כדין העיר, ולדעת רוב הפוסקים הכוונה לבתים שבתחום העיר. וכן פסקו המשנ"ב (תרפ"ח שעה"צ ס"ק ו)² והחזו"א (סי' קנג). והוסיף החזו"א שעיר שמתחלת בתוך תחום עיר המוקפת חומה נגררת אחריה, אף המשך העיר שאינו תוך תחום המוקפת.

ו. האם גני איילון נכלל בשם עיר לוד

כשנבוא לדון על גני איילון האם הוא נכלל בעיר לוד, יש לנו לדון מכוח אותם שלשת הנדונים, של העיר, עיבורה, ותחומה, ואכן הנדון מתחלק לשלשה מקומות, לוד, גני יער, גני איילון.

יש להקדים מחלוקת המשנ"ב (בה"ל שם ד"ה או) והחזו"א בדין סמוך לעיר שהיא ספק מוקף, שהמשנ"ב פוסק שעיר המסופקת אין הסמוך לה [הבתים והעיר שבתחומה] קוראים אלא ב"ד, והחזו"א (קנג ס"ק ג) פוסק שלעולם סמוך לעיר דינו כעיר, שכל שהוא בתחום העיר נכלל בתקנת העיר.

ובמקום שהוא בתוך תחום של עיר לוד, לדעת החזו"א דינו כלוד, שקוראים בט"ו בלי ברכה, ומסתבר שהמשנ"ב יודה בזה כיון שקרוב לודאי שלוד דינה בט"ו³.

ז. כביש 40 המבדיל בין לוד לגני יער ואיילון

כשבאים לדון על גני יער וגני איילון, האם הם חלק מעיר לוד או רק בתחומה, שורש הנדון הוא מחמת כביש 40 המבדיל בין לוד לגני יער ואיילון שלכאורה יש בו קמ"א אמה, שהוא שיעור הגורם לשני עיירות שלא להחשב עיר אחת⁴ (שו"ע סי' שצח ס"ז), ומחמת כן לכאורה גני יער וגני איילון אינם חלק מעיר לוד ועיבורה, אלא בתחומה, וכנ"ל אות ו.

ולכן לכאורה כל הנדון הוא רק מדין סמוך, אמנם יש לדון שהם עיר אחת ממש, מחמת העירוב הכללי וכדלהלן.

ח. צורת הפתח של העירוב המקיף את לוד וגנותיה

ידוע דעתם של מרנן הגרשז"א והגרשי"א זצ"ל בענין השכונות החדשות של ירושלים, שאף אם יש קמ"א אמה בינם לעיר ירושלים הנספחת לעיר העתיקה, מכל מקום הם בכלל עיר ירושלים מחמת תיקון העירוב ע"י צורת הפתח שכוללם יחד עם העיר העתיקה, וסבירא להו שכשם שחומה מחברת את הבתים אף כשיש ביניהם הפסק [כנ"ל אות ד] כך תיקון העירוב מחבר, ואף שבעירוב הכללי יש רשות הרבים באמצעו [שלדעת המשנ"ב יש ליר"ש לחוש שאין מועיל צוה"פ לתקנו], וכמו כן יש הרבה קרפפות האוסרים את העירוב לדעת הרבה פוסקים (חזו"א סי' פט ס"ק ז, וראה בה"ל שם ד"ה אבל), מכל מקום מועיל לחברם לעיר אחת, ומשום שאין יסוד הסברא משום שהכל רה"י אחת, אלא יסוד הסברא שכשם שחומה מצרפת את הבתים להיות עיר אחת אף שאין סמוכים כשיעור, כך תיקון עירוב הנעשה לשם שיוכלו תחת מחיצה אחת, וכיון שרוב העולם מקילים ומשתמשים בהעירוב די בזה שיהיה דינו כחומה.

² ראה בשעה"צ שם, שי"א ש'סמוך' הכוונה רק לעיבור העיר ולא לתחומה.

³ כ"כ מורינו הגרש"צ רוזנבלט במכתב פורים תש"פ, וביד נתן שם (סק"ט).

⁴ לפי שיש בסיום כל אחד משני העיירות יותר מע' אמה [שיחד הוא קמ"א], ובכך יוצא שאין עיבוריהם נפגשים.

ולשיטתם כך הוא הדין גם בגני יער וגני איילון שתיקון העירוב הכללי של לוד מקיפם, שהם עיר אחת עם לוד, ואף שיש רה"ר של כביש 40, וכן הרבה קרקפות, שמחמת כן תקנו עירוב שכונתי לגני איילון שמקיף בנפרד מהעירוב הכללי⁵, מכל מקום כך הוא גם בירושלים ומ"מ סברו גדולי הפוסקים הנ"ל שהעירוב הכללי שהרבה נסמכים עליו נדון כמו חומה שמחברת בתי העיר אף שאינם סמוכים.

ט. דעת החזו"א והקהלות יעקב בחיבור ע"י עירוב

אמנם הקהלות יעקב במכתבו להגרשז"א כתב שלא מסתבר שחוטי העירוב נחשבים כמו חומה, וכן נראה מדברי החזו"א (ק"י ס"ק כ"ד"ה ואמנם), ולשיטתם אין לנו לדון על גני יער ואיילון אלא מדין סמוך לתחום עיר לוד.

י. גני יער ואיילון מדין סמוך ונראה

הנה החזו"א (סי' קנא, וסי' קנג ס"ק ב) חידש שהדין שחידשו חכמים שעיר הסמוכה לעיר מוקפת חומה נכללת עמה, צריך שהעיר תתחיל בתוך תחום של העיר המוקפת, באופן שיהיה תוך תחום למקום עצמו שהיה מוקף מימות יב"נ, אבל מה שהעיר התרחבה אח"כ בבתים שנתווספו סמוך לה אף שהם חלק ממש מהעיר, מכל מקום לענין סמוך אין מועיל אלא הסמוך לחלק המוקף מימות יב"נ.

ולפי"ז לעולם עלינו לברר המקום המדויק של גבולות העיר בזמן היותה מוקפת, וזה דבר שא"א, וכשאמרו בגמרא כרך וכל הסמוך לו נדון כדרך, לכאורה נתכוונו שכשאנו רואים סמוך לדרך עלינו לחוש מספק כל שיתכן שהוא סמוך למקום שהוקף מימות יב"נ, וכדין ערים המסופקות.

ושכונת גני יער ניתן לקבוע בוודאות שהיא בתוך תחום ללוד העתיקה (- איזור חאן חילו ובתי תפלתם הבנוי על מקום שידוע כאתר היסטורי עתיק מאד בלוד), וה"ה בכלל סמוך לדרך.

אבל כשנדון על גני איילון, אם נדון על העיר עצמה דהיינו הבתים שדרים בהם בפועל לכאורה אינם בתוך תחום למקום הנ"ל, אבל לכשנעבר את גני איילון עם כל הבתים ההולכים ונבנים בסמיכות, ונגיע מכוח עיבור העיר [הכולל גם בית שנבנה חלקו, כדלעיל אות ד] עד קצה הבניינים הסמוכים לחידרים ונמדוד משם שיעור תחום שבת [בשיעור חזו"א], אנו מגיעים סמוך ממש לשטח העיר העתיקה, וכיון שכאמור אין בידינו לידע גבולות העיר שהיו בזמן יב"נ א"כ מכלל ספק מוקף לא נפקא, וכנ"ל.

וביותר שאף אם נאמר שבמדידה מדויקת נמצא יותר משיעור תחום שבת, מכל מקום כה"ג ודאי הוי בכלל דין של נראה עמו שמצטרף אף שאינו סמוך, וכמש"כ במשנ"ב שהעיקר כדעת הפוסקים שנראה אי"צ בתוך שיעור מיל, ודי בזה שמששתף עם הכרך בענייניו, וכמו גני איילון שנסמך בכל שירותי העיר על לוד הגדולה, ואמנם לא נתבאר בפוסקים מהו שיעור ואופן הראיה, אבל כללות הגדר הוא שנראה לכולם שהעיר זו היא יחד עם הכרך של לוד המוקף, ובאופן זה שגני איילון סמוך למקום המוקף בשיעור שהוא סביב תחום שבת, וודאי נראה לעומדים שהוא יחד עם לוד.

⁵ ואף שקיים גם הפרדה המפרידה את גני יער ואיילון מכביש 40 עבור המקילים בקריפות באמצע העיר כדעת הדב"ש המובא בבב"ל ומ"מ רוצים לחוש לשיטות שאין מועיל עירוב לרה"ר [ואף שהמשנ"ב לא ס"ל קולת הדב"ש, מ"מ יתכן שזה דוקא בנזרע ממש, ולא בסתם קרפף, וכמש"נ בחזו"א שמחמת כן יש שהקלו, והחזו"א הורה להחמיר בזה], מ"מ אין לדון שמחמת הפרדה זו לא יחשב גני יער ואיילון חלק מלוד, לדעת הגרשז"א והגריש"א, שהלא גם בירושלים יש הפרדה בעירובים השכונתיים, והטעם כמשנ"ת שישוד החיבור הוא מלתא דחומה, וכל שיש עירוב הכולל הכל יחד סברי שדינו כחומה, והרחבתי בנדו"ז ברבעון קרי"ס אלול תשס"א, קחנו משם.

ומצינו בלשונות הראשונים כמה דרכים לבאר ענין נראה עמו, וקשה להאריך בפרטים שאינם ברורים כל הצורך, ולכאוי מודו כו"ע שכה"ג שהוא סמוך עד כדי שאנו מסתפקים שהוא בשיעור מיל חשוב נראה עמו. העולה, שגני איילון לכאוי נדונים כנראה עמו יחד עם לוד העתיקה ויתכן שגם בכלל סמוך, ונתבאר לעיל (אות ו) שהסמוך ונראה ללוד דינו כלוד לקרוא בט"ו בלי ברכה.

יא. גני יער ואיילון האם ביניהם קמ"א אמה

לפי הנתבאר גני יער הם סמוך ללוד המוקפת חומה, אבל גני איילון לא ברירא לן, והשתא יל"ד האם גני יער וגני איילון עיר אחת הם? והנה בין קצה הבתים שבצד המערבי של גני איילון (מצפון לשכונת אאורה במושב) לבין קצה הבתים של גני יער יש לכאורה קמ"א אמה, אלא שביניהם נבנה קריית מוסדות חינוך שיתכן שקרובה לכל צד בשיעור של ע' אמה, ואם ננקוט שמוסדות חינוך מתעברים עם העיר, א"כ הם מתעברים עם גני איילון ושוב כל בתי גני יער מתעברים עמם, ונמצא שגני יער וגני איילון עיר אחת הם.

ובנדון זה ראה מש"כ במשנ"ב דרשו (סי' שצט הערה 33) שדעת הגריש"א והגר"ש וואזנר שמקומות אלו מתעברים עם העיר, והחזו"א מחמיר לענין תחום שאין מתעבר, אכן נראה מדבריו שהוא ספק בירושלמי רק שנקטינן לחומרא, ויל"ע לשיטתו האם כיון שהדבר בעיקרו ספק יש להחמיר לענין קביעות יום הפורים כדין עיירות המסופקות [וכבר נתבאר לעיל שדין עיירות המסופקות אינו לפי גדר ספיקי דרבנן], וצ"ע.

יב. שלש צדדים שגני איילון חלק מלוד

לסיכום, עלה שלש צדדים שגני איילון חלק מלוד, א. לדעת הגריש"א והגרשז"א הם עיר אחת מחמת העירוב הכללי. ב. יתכן שקצה הבתים [שממול פרויקט שכטר] המוגדרים עיבורה של גני איילון הם בתחום (שיעור חזו"א) לוד העתיקה, ואף אם אינם בתחום מ"מ הדברים מטים שנחשבים הם לנראה עמה. ג. שכונת גני יער מתחלת בתוך תחום העיר העתיקה, ויש צד גדול בהלכה שמוסדות החינוך הנבנים ביניהם גורמים להחשיבם עיר אחת, ובכך יוצא שדין גני איילון כגני יער הנחשבת סמוך ללוד.

מכתב

לשאלת רבים, אנו מביאים להלן את ההוראות הנוגעות לימי הפורים הבעל"ט, בשכונתינו "גני איילון".

א. לענין עיר לוד הונהג בהסכמת גדולי הפוסקים שאף שקרוב לוודאי שלוד של היום היא לוד של חכמי הש"ס, מ"מ כיון שאין מסורת עליה מדור דור, נוהגים בה כדין ערים המסופקות לקרוא בט"ו בלי ברכה. ב. לענין גני איילון הדברים מטים שלכל הפחות נחשב בכלל סמוך ונראה ללוד העתיקה, ולכן יש לנהוג בה כפי שנוהגים בלוד, ומכמה נמוקים יש להורות כן אף להמשנ"ב שמקל בסמוך לספקות שאין צריכים להחמיר בהם שני ימים.

ג. ההוראות הנוגעות לשנה זו שט"ו חל בשבת, הן כדלהלן: **מגילה** נקראת ביום ו - יד אדר. **על הניסים** אומרים ביום ו' ובשב"ק. **קריאת התורה** יקראו רק ביום ו'. **סעודה ומשלוח מנות** יעשו גם ביום ו' וגם ביום א.

ד. מי שהיה פרוז ביום ו', ולקראת שבת נסע לגני איילון יש מקום להחמיר שנתחייב גם בדין ספק מוקף.

יצחק אלדד

גם צבי רונת

שיעור (ב) ליל שבת פרשת זכור

כבר נתבאר הטעמים שגני איילון דינה כלוד, או משום סמוך ונראה לעיר לוד העתיקה, או שאנו עיר אחת מחמת העירוב.

ונבוא להעמיק במחלוקת הגרשז"א והקה"י האם צוה"פ של העירוב הכללי מחברת את גני איילון עם לוד.

מקור ד' הגרשז"א מדברי המגן אברהם

דהנה הגרש"ז כותב שדין זה נלמד מד' המ"א בהלכות תחומים (סי' תא) שכ"כ שמועיל צוה"פ להחשיב כל העיר כד"א.

וז"ל המ"א יושבי פרזים שתקנו המבואות בצו"ה חשיבי מוקף לדירה, ולכן נחשבת להם כל העיר כד"א.

והיינו שהלא גם בתחומים יש דין עיר, [ומשם מקורות דין העיר], ותורף הענין שהתחום נמדד מסוף שביתתו של האדם, והשביתה היא ד"א ואם שבת בעיר כל העיר כד"א, ולכן מודדים התחום מקצה העיר, וכן אם הוציאוהו מחוץ לתחום אין לו אלא ד"א, ואם הגיע לעיר כולה כד"א ומהלך את כולה.

וע"ז קאי דברי המ"א שאם הוציא מחוץ לתחום והגיע למקום מוקף צוה"פ כולה כד"א, ואם כן כשם ששם מועיל צוה"פ למד הגרש"ז שה"ה כאן, ונקדים שהנ"מ לנדון דידן של גני איילון ולוד הוא גם לגבי פורים, וגם לגבי תחומין שאם צוה"פ מחברת ניתן ללכת לכל לוד. ואם לאו הרי כלתה המידה קצת אחרי העיריה [ומדדו שטרם בכלל התחום לשיעור חזו"א].

שני דינים בהא דעיר כד' אמות

אכן באמת הנדון לענין תחומין חלוק מהנדון לפורים.

ומשום שלגבי תחומים יש שני דינים, א. שהתחום נמדד מקצה העיר. ב. מקצה מקום המוקף.

ששני האופנים האלו מגדירים מקום שביתתו.

ואפילו ריבוע יש לשניהם [כמש"כ חזו"א, והיינו משום שרבע אינו מדיני העיר אלא מדיני תחום, ולכן יש תורת ריבוע גם למקום מוקף מחיצות שאינו עיר], ורק עיבור הוא הלכה מיוחדת בעיר [ולכן יש עיבור רק לעיר ולא למקום מוקף מחיצות].

ומי שיצא חוץ לתחום שיש לו ד"א נחלקו הראשונים האם רק בהגיע למקום מחיצות או גם בהגיע לעיר [עי' בה"ל סי' תה, והוא מחלוקת רבינו יואל והרמב"ן עם שאר קמאי בראבי"ה].

והשו"ע פסק שדוקא במקום מוקף מחיצות [ומשום שתורת עיר שייך רק למי ששבת בה, אבל הגיע לעיר שלא שבת בה אין למקום זה תורת עיר כלפיו שאינו דר בה, ולכן רק בהגיע למקום מוקף כדין חשוב כד"א אף שלא שבת בהם].

ועל זה קאי ד' המ"א שה"ה הגיע למקום מוקף צוה"פ חשוב כד"א וכאמור זה אינו מדין עיר דלא מהניא כה"ג שלא שבת בה, אלא מדין מוקף מחיצות. ואילו לגבי פורים הנדון הוא על תורת עיר ומה שאנו רשות היחיד אחת לא מועיל כלום.

ולכן פלא הוכחת הגרש"ז מתחומים לפורים

האם דין רה"י משפיע על פורים

ואין לומר שהגרש"ז סבר שרה"י משפיע על פורים, שאם כן אכן צריך שיהיה העירוב קיים בפורים בפועל, ולהדיא כתב לא כך, ויוצא שאין לזה שום הוכחה ואינו אלא מסברא, שמסברא שפיר יש לומר שכשם שחומה מדביקה בתים אף שאין סמוכים כך מחיצות הפועלות עירוב מדביקות הבתים לשם עיר אחת, וכיון שהוא מלתא דחומה סבר הגרש"ז שמועיל לזה אף עירוב כללי על אף הפקפוקים שיש בו.

ונמצא נ"מ בין תחומים ששם ודאי מועיל עירוב, מדין רה"י, ואם כן היינו דוקא עירוב שסומכים עליו, ואילו פורים אם מועיל עירוב אינו מדין רה"י ולכן אין צריך שיסמכו עליו באמת. ולאידך יתכן גם הפוך, שכיון שאנו לא סומכים על העירוב יועיל רק לגבי פורים ששם מצינו שסמוך ונראה בכלל עיר, ולכן יתכן לחדש שהוא מעין סמוך, אבל לתחומים נתנו הלכות מפורטות ולא יועיל.

צוה"פ המפסקת בין חיבור שני עיירות

ויל"ד עוד נ"מ בין תחומים לפורים, והוא לענין צוה"פ מפסקת באמצע, שלגבי עיר זה לא מפריע, אבל לגבי תחום אם נבוא מדין רה"י אולי יפסיק,

והנה לגבי תחומים כשבאים לדון מדין רה"י ולא מדין עיר, יל"ד אכן האם מותר ללכת למקום שחלוק בצוה"פ, ומצינו בתוהרא"ש עירובין מז גבי עדים של קדה"ח שיצאו מחוץ לתחום והתירו להם ד"א שכתב שיכולים ללכת מחצר לחצר וכו' אף שודאי גדור במחיצות מזל"ז, וכ"כ חזו"א, ומבואר שצוה"פ אינו מפסיק.

ריבוע שני עיירות המוקפות בעירוב וצו"ה מחלקתם

ועדיין יל"ד לענין ריבוע האם מרבעים את שניהם כאחד, ושאלה זו נגעה לענין שכונת קרית ספר וברכפלד שביניהם קמ"א אמה, ולכן יתכן שהם שני עיירות אף יש להם עירוב טוב שמחברם, וביניהם צוה"פ, וכשבאנו לדון האם מרבעים אותם בריבוע אחד, ואז יותר ללכת בכל חשמונאים שאלנו לר' נתן קופשיץ האם שני עיירות המחוברות בעירוב וצוה"פ מחלקת ביניהם נחשבים עד כדי כך למקום אחד שנותנים ריבוע אחד לשניהם כאחד, והשיב במכתב שמסתבר להיתר.

וכ"ז שייך רק לגבי תחומים אבל לגבי פורים כל הנדון רק בשם עיר, ואין נ"מ בכל הנדון הנ"ל אם צוה"פ מחלק.

שיעור (ג) ליל ו - ז אדר

ההלכות הנוגעות לפורים המשולש בגני איילון

הנה פורים המשולש הוא בריה חדשה, שיש הרבה לפלפל בגדרה,

והחקירה הראשונה שיל"ד בה, הוא בגדר ההקדמה של קריאת י"ד, ונ"מ לנשים שקוראים בפחות מעשרה.

א. נשים ביום י"ד.

המשנ"ב (סי' תרצ) הבין שקריאת מוקפים בי"ד אינו בזמנה, אלא הקדמת הזמן מעין כפרים שמקדימים, ולכן כתב שמעכב בעשרה, ואף נשים משמע לשיטתו שצריכים להחמיר בזה, והיינו לקרוא בעשרה עכ"פ נשים.

ועוד יש מחמירין (בשם הגר"ז) לדעה זו שצריך לצאת ידי חובה מהבעל קורא ולא להשלים הקריאה מעצמם.

אולם החזו"א כתב לחלוק על המשנ"ב וסובר שקריאת י"ד הוא זמנה, שהלא בכלל לא כתוב להדיא במגילה שזמן מוקפים בט"ו, ואדרבה כתוב שימי הפורים הם י"ד וט"ו, וחכמים דרשו מהמקראות שיש זמנים מחולקים לפרזים ומוקפים, וכיון שקבעו חכמים שבשנה זו קוראים בי"ד זהו גדר זמנה⁶.

ובמסופקות שזה דינם כל שנה לקרוא בי"ד בברכה ודאי חשוב זמנם, וכפי שנתבאר (שיעור א) שכך הוא מעיקר תקנת חכמים שקבעו להם שיקראו בברכה ותורת ודאי יש על זה, ושוב הו' כפרזים ולכו"ע אי"צ עשרה.

ב. עקר דירתו בשבת.

הענין השני שנ"מ מנדון זה, הוא לענין לודי שיוצא בשבת לפרזי, האם דומה לירושלמי שיצא לפרזי, שהלא ירושלמי שיצא לפרזי בכל שנה אינו בסדר⁷, כיון שבכך הוא פוטר את עצמו מפורים, אולם לודי שיוצא בשבת זו לפרזי מתרי טעמי אינו דומה להנ"ל, א. שהלא השנה כולם קוראים בי"ד, ויתכן א"כ שגם לירושלמי מותר לעשות כך, ב. שהלא נתנו לנו דין ודאי בי"ד, וכנ"ל.

⁶ אולם בחי' הרשב"א כתב להדיא כדעת המשנ"ב.

⁷ כ"כ חזו"א בדה"ע.

והנה לענין ירושלמי יל"ד מתרי טעמי השנה, א. שכל חיובו בי"ד רק מכוח היותו מוקף בט"ו, שהלא מה שהוא בירושלים בי"ד אין בכוחו לחייב, כיון שחיוב ירושלים רק מפרשת מוקפים, וכל שבט"ו עוקר קביעת דירתו התברר שאינו מוקף⁸ ולא נתחייב בט"ו וממילא שמה שקרא בי"ד מדין הקדמת הזמן הוא לבטלה, וזה לא נראה, ולא מבעיה לשיטת חזו"א שחיוב י"ד בשנה זו היא זמנו ודאי חיובו מכוח מצבו בי"ד, אלא אף להמשנ"ב שהוא מדין הקדמת הזמן, מ"מ כיון שחייבוהו חכמים בשנה זו בי"ד לא שייך לומר שתקנו כן מכח העתיד, שלא מצינו כן בחיובי חכמים, אלא כל שמחייבים אותו בי"ד ודאי חיובו חל בי"ד מכוח מצבו אז. ב. מצד הסעודה שחיוב סעודה הוא רק מכוח מוקף דט"ו וכיון שעקר קביעת דירתו בט"ו נפטר מהסעודה, וכאן יש לחקור חקירה חדשה, האם בשנה זו יש לו שני פורים נפרדים, או שזה חלות אחת [כעין שני ימים של ר"ה שקדושה אחת הם], וכמו שמצינו בגמרא בגמ' ס"ד שתמיד יקראו בשניהם. ונחלקו בזה גדולי ההוראה האם מוקף בי"ד חל עליו בשנה זו כל תורת מוקף מכוח מצבו בי"ד, או שדין פורים דמוקפים, דהיינו הסעודה היא חלות נפרדת שחלה מכוח היותו מוקף בט"ו.

ולמעשה כתב בחוט שני שאף אם נפטר מהסעודה אין איסור בכך, וכל האיסור שמצאנו הוא רק להפטר מהמגילה.

וכל זה לענין ירושלמי, אולם לענין ספקות, הנה בשנה רגילה לודי שלקראת סוף י"ד עוזב את העיר להיות פרוז, יל"ד האם עשה בזה איסור ומסתבר שכיון שממנ"פ עליו לקרוא בי"ד ובתורת ודאי הוא קורא אם כן לכאו' אין גדר קריאתו בי"ד מחמת חיובו בט"ו, אלא מחמת המציאות של י"ד וממילא שלא הוברר שהיה בטעות. [ובפרט להתבאר שכך תקנו חכמים לספקות שיהיו מקיימים בי"ד דין פורים בתורת ודאי].

אך גם אם נחמיר בכל שנה, מ"מ בשנה זו שכולם נתחייבו בי"ד ודאי דין י"ד נקבע מחמת י"ד ולא מחמת ט"ו. [ובפרט לדעת חזו"א שזו זמנה, וכנ"ל שלשיטתו אף בירושלמי פשיטא שהדין כן].

סו"ד כיון שהגדרנו שזה הפורים שלהם בתורת ודאי לא שייך לאסור ללכת, כי יל"ד האם באמת הם יתחייבו בדין סעודה, וזה תלו בירושלמי שנסע לפרזי לשבת האם הוא חייב מחמת היותו מוקף בי"ד.

ג. סעודת פורים במשולש בט"ו והוא ודאי גדר השלמה, שהלא אינו יום הפורים, ויש ליוזר שלא להגיד על הניסים בברכת המזון, שהלא אינו אלא השלמת הסעודה, ומ"מ מסתבר שיש לזה גדר מסוים של יום משתה.

⁸ היינו להצד שמתחייבים בדין מוקף רק מכוח היותו בפועל בן מוקף בפורים.

ד. מתנות לאביונים, בשנה זו בי"ד מפני שענייהם נשואות.

והנה נבאר קצת בדיני מתנות לאביונים הנוגע לכל שנה.

קופות הצדקה מבקשים שיתנו קודם, ובמשנ"ב כתב שא"א קודם שמא יאכלו קודם, ואם מוסר לגבאי והגבאי מוסר להם רק בפורים אין בעיה.

ומ"מ נהגו להחמיר ליתן המתנות בפורים, ולכן מוסרים זאת לגבאים בתורת פקדון, אך יל"ד מכמה אנפי אם זה מועיל, שהלא צריך ליתן לשני עניים והמעות מתערבים, ושמא ניתן כל מעותיו של איש מסוים מהנותנים לעני אחד, [ועוד יל"ד שהלא נותנים הרבה ואם נאמר שכל מטבע מתחלק לכולם נמצא שנתן רק מעט], וזה תלוי במחלוקת האחרונים האם עירוב המעות בפועל יוצר שותפות או לא⁹, אבל היום בכל מקרה רוב הכסף אינו בעין וכלל לא שייך שיהיה בתורת פקדון, שהלא העברות בנקאיות ואשראי הם רק חובות בעלמא שאינם כלל ברשות הנותן או הגבאים.

ולכן נהגו לזכות כל סכום כסף שנותנים לעני, שיזכו בזה מספר נותנים באופן שיהיה לכל אחד לכל הפחות עשרים ש. ואופן הזכיה כדלהלן בהוראות.

ויש גם נדון של ברירה האם ניתן לזכות לנודב שיהיה אחר כך, שהלא נותנים לעניים קודם הסעודה, והמתנדבים מביאים המתנות עד סוף יום הפורים, והשאלה האם קופת הצדקה יכולה לזכות לאלו שעתידיים לתרום, ותלוי בדין ברירה בממון בדברים דרבנן. וכ"כ במק"א שמד' השאג"א והמהרי"ט מתבאר שאף ששורש השאלה היא בחו"מ מי הוא הבעלים, והאם אותו תורם זכה בממון מכוח ברירה, מ"מ לדינים דרבנן, כמו רבית דרבנן או לולב ביוט"ש מדרבנן מועיל להחיל חלות ממונית דרך ברירה, ואמרינן שכלפי ההלכות והמצוות דרבנן זכה בממון מדיני חו"מ, והוא חידוש אך כך כתבו האחרונים הנ"ל.

⁹ והרחבתי בזה בקונטרס אגרתא דאהרן.

הוראות לקופת הצדקה - שיקויימו על צד היותר טוב

בהיות ויש מיני תשלומים שונים - תלושים, העברה בנקאית, צ'קים, שבהם לדעת חלק מהפוסקים אין דינם לא ככסף ולא כשוה כסף¹⁰, לפיכך כדי לצאת ידי כולם יש להדר לקיים מתנות לאביונים בכסף ממש.

מאידך על גבאי הצדקה לראות אך ורק את טובת העניים מול עיניהם, ובכדי שגם הפן ההלכתי היבש יקויים באופן מהודר הדרך היא כדלהלן:

-
- א. צריך לקבוע כמה סכום בדעת הקופה ליתן לכל עני.
- ב. נניח שהסכום הגדול ביותר הוא 4000 ₪, יש על הקופה להחזיק סכום זה במזומן.
- ג. לזכות ע"י אחר סכום זה לכלל הנודרים, ולומר שהזכיה תחול כדלהלן אות ה.
- ד. לאחר מכן אותו אחר יזכה את הסכום לעני הראשון ע"פ א"ב שהתכנית ליתן לו סכום זה, ושוב זוכה בחזרה לקופה, ובעד זה העני מקבל סכום זה בדרכי התשלום שנקבעו מראש ע"י הקופה.
- ה. חלות הזכיה היא, שיזכו כלל הנודרים כל אחד בסכום של עשרים ₪, ומי שרוצה ליתן סכום פחות או סכום יותר לכל עני, יזכה כרצונו, וכל זה יחול עבור כלל הנודרים שיתרמו עד סוף יד אדר. ויזכו בזה כמה שישפיק לכלל הנודרים לפי א"ב, באופן שמי שלא זכה בסכום שניתן עבור זה מקומו בסכום שניתן עבור העני הבא, והכל לפי א"ב. [אם נשאר סכום קטן שלא מתחלק ישאר לכלל הנודרים בשותפות].
- ו. לאחר שיבצעו את הפעולות של אות ג, ד, שחלים לפי הנחיות אות ה. ימשיכו לעשות כן עבור כל העניים שרוצים ליתן להם.
- ז. בהנחה שיועד עבור כל העניים סכום שוה, הרי יעשו את הפעולות של אות ג' ד' אותו דבר כפי מספר העניים, אם יש כמה סכומים, למשל 4000, 3000, 2000, יעשו על כל סכום כפי מספר העניים שאמורים לקבל סכום זה.
- ח. באופן זה ניתן למסור לעניים את הכסף בטרם שגמרו המתנדבים לנדוב, וכן אין צריך להתאמץ לרוקן את כלל הקופות. - כך יקל על הגבאים וייטב למקבלים.
- ט. בנוגע לתלושים¹¹ שהקופה קיבלה לחלק לעניים, גם כן יעשו כנ"ל, שהקופה תלוה סכום כסף זהה לקצבה שרוצים לחלק לכל עני, ותזכה את הסכום לנודבי התלושים, והכל יעשו כנ"ל אות ד, ה, ו. [אם יהיה לקופה בהלוואה כל הסכום של 50000 ₪ יכולים בזכיה אחת לעשות הכל, דהיינו שכל הנודרים יזכו בסכום הזה, ואז מזכים לכל עני 1000 ₪ מתוך כל הסכום, ושוב לוויס מהעניים ומחזירים להם את זה באותם תלושים שניתן עבורם למשנת יוסף] ומתחילה שנותנים סכום זה למשנת יוסף הנתינה היא ע"ד שזה פרעון להלוואה שילוו מהם ביום הפורים].

¹⁰ השיטות בזה נתבארו בהרחבה בתקנת הרבית.
¹¹ ולא שייך פקדון בתלושים כיון שאין כסף מזומן בעין.